METAMORFOZELE MITULUI ÎN CREAȚIA LUI A. BUSUIOC – O LUPTĂ CONTRA STEREOTIPULUI

Victoria FONARI

CZU: 821.135.1-1(478).09 victoria_fonari@yahoo.com

Specificul poeziilor lui Aureliu Busuioc (26 octombrie 1928-9 octombrie 2012) constă în desacralizarea şi revalorificarea mitului antic, modernizarea şi problematizarea lui, ironizarea şi chiar parodierea mitului. Prin aceste transformări scriitorul relevă originea cuvântului, apariţia şi dispariţia omului, timpul (întruchipat prin Cronos), conştiinţa (Prometeu sau Vulturul, centaurul Chiron).

O reinterpretare a mitului sau un punct de vedere deosebit al poetului descoperim în poezia *Copiii*. Aici este metamorfozat/deconspirat mitul lui Cronos, zeul timpului, care, din percepția elină, își înghite copiii, de teamă, că aceștia să nu-i ia locul ierarhic. Unul dintre ei, Zeus, salvat de maică-sa, îl detronează pe Cronos şi îi salvează şi pe ceilalţi copii (fraţi şi surori) înghiţiţi de taică-său. Tudor Vianu interpretează această legendă în felul următor: „Legenda lui Cronos care își mănâncă copiii, cu excepţia lui Zeus, devine alegoria timpului care condiţionează apariţia şi dispariţia tuturor fiinţelor muritoare, dar nu şi pe a celor eterne” [3, p. 79]. Mitul tradițional capătă, așadar, în viziunea filosofică a poetului, o altă interpretare, o nouă „citire”. A. Busuioc începe printr-un paradox ironic în jurul a două ipoteze posibile: „Acum e greu să ştii/ cine pe cine mâncat-a:/ Cronos pe ăia,/ copiii pe tata”. Autorul va pune accent pe relațiile de generație. Lupta pentru recuperarea întâietății: dominarea, manipularea, transformarea – reprezintă ceea ce îl macină pe autor. Este vorba de „*Homo soveticus*” care anunță că începutul lumii se începe de la dânsul, iar sacrificiile necesare care sunt explicate doar din perspectiva dogmatică a timpului în care persistă o singură viziune: aici este firească trădarea de neam care a dus după sine deportările, dezicerea de identitate, cerută de rusificare etc.

Ținând cont de etapa cercetării de a valorifica mitul în accepția antichității, mitul lui Cronos conține la origine două explicații legate de etapele omenirii: 1. canibalismul și fetișismul legat de acesta (efortul de a lupta cu acest mod de viață); 2. Identificarea timpului ca un fenomen care contribuie la apariție, dar are și capacitatea distrugerii.

Finalul poetic împacă generațiile pentru că, de fapt, Cronos, prin destinul său, îi transmite lui Zeus aceeași frică de a-și pierde puterea. Astfel cele două idei diametral opuse uranienii și olimpienii își găsesc „împăcare” în legendă: „Un lucru e cert: după destin /n-a mai rămas cu nici unul mai puțin:/ huzuresc prin legende!” Zeii antropoizi își schimbă funcţiile mitice. Simbolul acţiunii duce la dispariţia zeităţii ca fiinţă: Zeul Cronos nu mai este stăpânul timpului care dispune de „măsurariul” său: ani, zile, secunde: „Vremea şi azi îşi înghite sălbatecă/ zilele./ Zilele – orele,/ orele – clipele…”.

Demitizarea imaginii lui Cronos este raportată apoi la *eul poetic* prin analogii şi imagini insolite: „Eu îmi mănânc aripile. / Sătul să le port cu arendă / pentru zboruri în vid …”. Au loc transfigurarea mitului șarpelui ce își mănâncă coada – un simbol ermetic al trecerii timpului – în consumul aripilor, simbolul libertății, aspirațiilor, determinat de cuvinte ce țin de economie. Or, arenda explică imposibilitatea de a avea timpul în posesie totală. Imaginea este bifurcată în înțelesul social: în URSS nimic nu-ți aparține decât parțial și vremelnic; înțelesul personal: suntem copiii timpului și nu avem acces decât la un fragment). Zborul și vidul emană un sentiment de ironie tragică, unde eul liric nu ține de un vector. Direcția fiind marcată deja de existență, în care cel care există este neglijat, aproape că omis în multitudine, văzut într-un comun social. Din reminiscența mitului lui Cronos, timpul este „împrumutat” doar pentru o viață. Aripile eului liric amintesc și de imaginea lui Icar care dorește să cunoască înălțimile. În cazul textului lui A. Busuioc, apare un sentiment de oboseală și inutilitate.

O imagine similară a unui zbor insolit o sesizăm la Nicolae Labiș: „Zbor ca un șoim înconjurând strâmta-nchisoare-a pământului, / Aripa mea se izbește mereu de zăbrelele nemărginirii” (*Cânte de-nceput*). Reprezentarea omului cu aripi o întâlnim şi la Nichita Stănescu: „Oamenii sunt păsări nemaiîntâlnite, / Cu aripile crescute înlăuntru / Care bat, plutind, planând, / Într-un aer curat – care e gândul!” (Nichita Stănescu, *Laudă omului*).

În poezia lui A.Busuioc aspiraţiile, cunoaşterea, gândul se lovesc de realitatea dură a timpului. Eul liric, simţind că nu poate ieşi din limitele temporale, rămâne cu atitudinea sa de devorare interioară, de „zboruri în vid”.

Mitul lui Prometeu îl atestăm la A. Busuioc în două poezii cu obiective satirice: *Maladie* şi *Inscripţie pe o stâncă în Caucaz*. În ambele texte, sunt preluate consecințele furtului focului – pedeapsa titanului.

Referindu-ne la traseul de la mit la imaginea poetică, este necesar să relevăm de ce este condiționată această atracție pentru titan: „Prometeu face parte nu numai din mitologia vechilor elini, ci și din miturile constitutive, esențiale, ale culturii occidentale. [...]. Acel mitologem arhaic grecesc al lui Prometeu conținea *in nuce* ipostazele diverse ale unui reprezentant exemplar al umanității, ale unui întemeietor de cultură, ba chiar ale unui creator al omului cu adevărat uman” (Balotă: 2007, 44). Prometeu la începutul secolului XX este simbolul revoltei, al revoluției. Poezia lui Aureliu Busuioc conține alte accente: comunul social, manipularea ideologică, cleșeele necesității. Inițial în *Inscripţie pe o stâncă în Caucaz* se relevă eternitatea titanului: „... Și astăzi îi mai sângeră ficatul...”. Aceste puncte de suspensie par să fie un gând luat din sfârșitul piesei lui Eshil *Prometeu încătușat*. Astfel spațiul Munților Caucaz amintește o retrăire a mitului. Dar în text apare o altă lectură a subiectului – capacitatea utilitară a omenirii secolului al XX-lea. Perspectiva înălțătoare a lui Prometeu este în antiteză cu comoditatea omului modern: „Venim aici nepăsători”. Pe amprentele jocului demitizării apare imaginea centrală care exprimă tragismul

regimului totalitar: „sub bolta unui cer necenzurat” anunța dispariția sau neglijarea valorilor spirituale ce ține de identitate, credință, cunoaștere fără semnul interdicției. Această constrângere terestră socială vine în raport cu cosmicul în care omul nu caută cunoașterea, în forma ei pură ce înalță, dar este obsedat de utilitar: „Mai stăm la foc, și ne gândim la multe / Ce-au mai rămas în ceruri de furat...” Litota are funcția de a percepe degradarea focului sacru în „practicul chibrit” și sacrificiul prin „însângerare” se reduce la forma de supinul „de furat”. Astfel Aureliu Busuioc anunță timpul demitizării, anii șaptezeci, când apar aceste versuri publicate, sunt cei în care se anunță marea degradare: timpul, în care monumentul lui Ștefan cel Mare din Grădina Publică este mutat cu 18 metri în interiorul parcului.

O altă poezie *Maladie* oferă o conexiune între eul liric și Prometeu pe o scară de involuție. Ceea ce îi unește este durerea de ficat. Sunt ironizate cerințele pentru omul comun al imperiului URSS. Aureliu Busuioc relevă trăsăturile cetățeanului ideal al acelor timpuri: „eu știu: ficatul meu / nici nu e neam cu al lui Prometeu, / se trage din cu totul alt ficat, / nesuspectat, neanchetat, necondamnat”. Enumerațiile relevă necesitatea comportamentală de turmă docilă pentru supraviețuire cincinală a sistemului birocratic. Negarea este o consecință a actului scoate toate petele din destinul unui om. Detașarea de Prometeu este simbolică, echivalentă cu renunțarea la libertate, valori spirituale, individualitate. Totul este gestionat de frică: „Nonconformistul A.Busuioc demitizează grotescul regimului totalitar prin simboluri şi analogii desprinse din mit. În viziunea ironică a scriitorului, ceea ce omul poate avea comun cu Prometeu este doar *boala de ficat*” [2, p. 69]. În ambele cazuri, autorul îi blamează pe cei care consumă, dar nu creează, pe oamenii comuni, care se tem de propriul gând, pe hoţii de tot soiul, vizaţi ironic prin versul: „Stăm la foc şi ne gândim la multe / Ce-au mai rămas în ceruri de furat…” (*Inscripţie pe o stâncă în Caucaz*). Paralela spirituală antitetică ce se face între Prometeu şi contemporanii scriitorului este cu totul în defavoarea pământenilor aflați în continuă degradare morală. Atestăm o confruntare între inteligenţă şi sentiment. Or, anume acest conflict şi domină motivul mitic transfigurat în poezie. Mitul *descompus* în raţionamente este sintetizat emotiv pentru edificarea unui mesaj specific viziunii poetului. Mitul aprofundează semantic poezia, împrumutându-i o aură filosofică prin însăşi prezenţa sa.

Referințe:

1. BALOTĂ, Nicolae. *De la Homer la Joyce*. București: Ideea Europeană, 2007.
2. FONARI, Victoria. *Factorii intelectual şi sentimental în opera lui Aureliu Busuioc*. Chișinău: CE USM, 2003.
3. VIANU,Tudor. *Filosofie şi poezie*. Bucureşti: Albatros, 1997.